

**»OSTAVLJAJTE SVE, A SPAŠAVAJTE GOLI ŽIVOT« -
(OSVRT NA PLOVLJENJA DRAVE OD 18. STOLJEĆA DO 20. STOLJEĆA)****»LEAVE IT ALL AND SAVE THE VERY LIFE« - (REFLECTION ON FLOODING BY
DRAVA RIVER IN THE PERIOD FROM 18TH CENTURY TO 20TH CENTURY)****Zlata ŽIVAKOVIĆ-KERŽE**

Hrvatski institut za povijest – Zagreb,

Podružnica za povijest Slavonije,

Srijema i Baranje, Slavonski Brod

zkerze@yahoo.com

Received / Primljeno: 15. 6. 2017.

Accepted / Prihvaćeno: 12. 12. 2017.

Original scientific paper / Izvorni znanstveni rad

UDK / UDC: [930.2:656.085.2] (497.54Slavonija)"17/19"
627.51 (497.54-282.24Drava)"17/19"**Sažetak**

Autorica na temelju arhivskog gradiva, objavljenih kronika i literature prati plavljenja Drave u Slavoniji i Baranji od 18. stoljeća do 20. stoljeća. Zabilježeni su i visoki vodostaji te nastupajuće kaotično stanje istaknuto porukom kroničara iz početka 19. stoljeća »Ostavljajte sve, a spašavajte goli život«. U radu su opisane posljedice uzrokovane poplavama na gospodarstvo i vodeni promet navedenoga kraja te potom se autorica osvrće na radove vezane za, većinom neuspješnu, obranu od poplava izgradnjom nasipa i obaloutvrda.

Ključne riječi: Drava, poplave, posljedice, obrana, Slavonija, Baranja, 18., 19. i 20. stoljeće**Keywords:** Drava, floods, consequences, defense, Slavonia, Baranja, 18th/19th/20th century**UVODNE NAPOMENE**

Slavonsko-baranjska vodna cjelina dijeli se na pet slivnih područja koja obuhvaćaju jednu hidrološku cjelinu. To su: 1) područje Drave i Dunava; 2) područje Vuke; 3) područje Karašice i Vučice; 4) područje Biđ-Bosuta; 5) područje Virovitičke Podravine. Zbog poplava područje naplavne ravni te rijeke do 20. stoljeća bilo je izuzetno vlažno s nabujalim jarcima i poplavljenim šumama. Drava je poznata kao rijeka koja pomiče svoje obale i stvara hidrotehničke probleme. U dugom povijesnom razdoblju niska tla u Slavoniji i Baranji, posebice oko Osijeka, bila su velika plavna područja, i to na zapadu plavno područje njenih pritoka Vučice i Karašice, a jugoistočno od grada slivno područje Vuke, pritoke Dunava. Oduvijek je Drava nakon proljetnog topljenja snijega u gornjem toku ili pak poslije dugotrajnih kiša u krajevima njezinoga srednjega i donjega toka, poplavlivala poljoprivredna zemljišta i šume, pašnjake, voćnjake i naseljena mjesta. Izlijevala je suvišnu vodu u bare i tada su prolazni putovi prema rijeci dugo ostajali neupotrebljivi.¹

Uz vode su, pa tako i uz rijeku Dravu nastajali, ali i nestajali gradovi i sela jer su visoke vode te rijeke u minula dva europska tisućljeća, uzrokovana manje otapanjem ledenjaka a više neredovitim oborinama i klimatskim kolebanjima, preplavljivale i ugrožavale obale i obližnja zemljišta. S poplavama su stvarana močvarna zemljišta i širene lagune u kojima su se nastanjivali komarci koji su širili zarazne i smrtonosne bolesti – poput malarije na primjer. Poplave su ostavljale mnogo bara i vlage pa je zemljište ostajalo poljoprivredno neiskorišteno obraslo barskim biljkama i močvarnom šumom. Visoke vode su uništavale i usjeve, rušile i odnosile nasipe, kuće, a u nemalim slučajevima i ljudske živote. Stoga se, gotovo stalno, čovjek kako je znao i umio suprotstavljao i suprotstavlja vodenoj stihiji izvodeći vrlo složene hidrotehničke radove na obrani od poplava i odvodnji. Pri tome u uvjetima slabe gospodarske razvijenosti u pojedinim područjima dravskog sliva slavonskoga i podravskoga kraja, npr. u 18. stoljeću, štete od

¹ *Hrvatska na tajnim zemljovidima XVIII. i XIX. stoljeća – Virovitička županija* (priredili Ivana Horbec / Ivana Jukić), Zagreb, 2002., 84, 88; Zlata ŽIVAKOVIĆ-KERŽE, »Drava – spojnica interesa«, *Drava 2002. - 3. međunarodni simpozij Drava*, ur. Danijel Srb, Osijek, 2002., 11-13.

poplava u gospodarstvu bile su relativno male, ali ubrzani društveni i ekonomski razvitak, posebice u 19. i početkom 20. stoljeća u vrijeme industrijalizacije i modernizacije poljoprivredne i druge proizvodnje, izazivale su osjetno povećanje šteta.²

Kroz povijest rijeka Drava bila je, a djelomice i ostala, važna granična odrednica. Na Dravi i oko nje su se kroz vjekove oblikovale političke, društvene, kulturne i vjerske granice. Oko Drave stvoren je društveni prostor, otvoren političkim djelovanjima, koji se oblikovao u tegobama i usponima, izvan razvojne statičnosti i nepovijesne osamljenosti. Drava je, kao sinonim regionalnog razmeđa, u određenim povijesnim razdobljima posebice davala pečat hrvatskoj povijesti. U potonjim razdobljima, posebice u godinama 1868., 1871. i 1881., mijenjale su se unutarnje granice Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, ali su to i razdoblja kada je definirana vanjska granica na Dravi kao sjeverna državna granica s kojom je Banska Hrvatska ušla 1918. godine u Državu Slovenaca, Hrvata i Srba. Ta je granica bila povijesno utemeljena i međunarodno priznata Hrvatsko-ugarskom nagodbom iz 1868. godine. (Zbog poznatog pomicanja toka rijeke Drave državna granica prema Mađarskoj odstupat će od tada povučene hrvatsko-ugarske granice prema tadašnjem glavnom koritu Drave.)³

PLAVLJENJA DRAVE I POSLJEDICE

Oduvijek se Drava dva puta godišnje, u proljeće i jesen, prelijevala preko podjednako visokih obala, i to nakon proljetnog topljenja snijega u gornjem toku ili pak poslije dugotrajnih kiša u krajevima njezinoga srednjeg i donjeg toka. Također je na visok vodostaj rijeke u njenom donjem toku (istočna Slavonija i Baranja) znatno utjecao / i utječe Dunav, pa bi u vrijeme usporavanja toka Drave zbog Dunava velika voda Drave pristigla preko Osijeka do Belišća. Ali, Drava kao glavni sakupljač voda u svom slivu nije jedini izravni uzročnik poplava u Slavoniji i Baranji, jer je okolno tlo uzdignutije od njezine razine i u doba najviših voda. U području koji se spuštao podno vododerine poplavljivala je cijeli teren (šume, pašnjake, poljoprivredna zemljišta, voćnjake i naseljena mjesta). U doba poplava od jednog do drugog mjesta moglo se doći samo manjim čamcima. Poplave su se obično zadržavale najčešće osam do deset dana, a ponekad i duže. Nakon što bi opao vodostaj Drave i voda se povukla barski jarci, putovi i cijelo poplavljeno područje sušilo se vrlo sporo i tek se posve isušilo kasno u ljeto, jer je cijeli kraj uz rijeku obrastao najvećim dijelom gustim i visokim stablima te gustim grmljem. Putovi koji su prolazili kroz područje podložno poplavi prema rijeci bili su gotovo stalno blatnjava i uporabljivi samo za suha vremena za laka kola. Zbog toga je u proteklim stoljećima to područje poznato po obilju komaraca i vrlo nezdravoj pitkoj vodi. Život na tom području je zbog vlage, neugodnog vonja i prostranih močvarnih legla komaraca i drugih insekata bio izložen i širenju zaraznih i drugih bolesti. Npr. zbog silne vlage na biljkama uz rubne dijelove močvare množili su se razni nametnici i bakterije koje su ugrožavale stoku, ali i ljude. Ovce i druge životinje napadao je metilj, konje tzv. »kokošje sljepilo«, a ljude malarija, kolera, trbušni tifus i druge bolesti.⁴

Da nije kroničara osječkog franjevačkog samostana iz 1770. ne bismo znali da je 2. lipnja te godine ogromna masa vode »pobješnjele Drave doprla do same osječke Tvrđave. Manjkalo je samo dva prsta od ravnine Vodenih vrata. Prijetila je opasnost da voda poplavi sama vrata i izlije se unutra u samu utvrdu. Na istoj razini voda se zadržala cijelog tjedna i onda je pomalo počela opadati«. Te je godine prvi puta i zabilježen vodostaj Drave od 421 centimetar visine.⁵ Kako su se ljudi oduprli tadašnjoj poplavi nije poznato, jer to nije zabilježeno. Već 10 godina nakon prvoga zapisa kroničar franjevačkoga samostana u Osijeku

² R. DELORT / F. WALTER, *Povijest europskog okoliša*, Zagreb, 2002., 116-120; *Velike vode – Poplave u Slavoniji i Baranji*, ur. Vladimir Čiček, Osijek, 1973., 19-37., 57.; Bernard STULLI, »Prometni problemi Hrvatske od početka 18. stoljeća do 1918.«, *Zbornik Međunarodnog kulturnopovijesnog simpozija Modinci 1977*, Maribor, 1977., 87.;

³ Hrvoje PETRIĆ, »Utjecaj rijeke na pogranična naselja – Primjer rijeke Drave u 18. i 19. stoljeću«, *Ekonomika i ekohistorija*, br. 1, Zagreb – Samobor, 2005., 38; Z. ŽIVAKOVIĆ-KERŽE, »Drava kao os života, razvoja i odnosa kroz povijest«, *Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad HAZU u Osijeku* 18, Osijek, 2002., 41-71.

⁴ *Hrvatska na tajnim zemljovidima...*, n. dj., 90, 91, 99, 122; Državni arhiv u Osijeku (dalje HR-DAOS)-797, Zadruga za regulaciju rijeke Vuke, kutija br. 152-158, Zapisnici Glavne skupštine 1876.-1894.; Z. ŽIVAKOVIĆ-KERŽE, »Drava kao os života...«, n. dj., 50-52.

⁵ *Osječki ljetopisi 1686. - 1945.*, (preveo i priredio Stjepan SRŠAN), Osijek, 1993., 63, 64.

navodi da je Drava 1780. napustila svoje korito 5 puta. Te su poplave bile kratkotrajne, ali su ipak – prema zapisu – počinile goleme štete. Zsigurno je i u potonjim godinama bilo poplava, ali ih u kronikama nema zabilježeno. Novi zapisi slijede od 1787. kada je »snažna voda koja je narasla iščupala 4 stupa mosta kod Belja. Svi su bili izgrađen od tesanog četvrtastog kamena«. Velika poplava u Baranji, tada susjednoj južnoj Mađarskoj, dogodila se 8. rujna 1814. kada je voda nahrupila »ljudi su jedva našli spas u gornjim dijelovima kuća, na tavanima i krovovima«. Bila je tako jaka da se ljudi nisu sjećali takve poplave. Zbog toga je stanovništvu poplavljenih mjesta na lijevoj obali Drave (mjesta Tvrđavica, Bilje, Kopačevo, Velika i Mala Darda) poručeno »Ostavljajte sve, a spašavajte goli život«. Drava je u svom silnom naletu napustila svoje korito, prešla obalu i potopila spomenuta sela koja »bijahu slična jezerima«. U toj poplavi voda je odnijela više od 1.000 centi⁶ meda, a nanese su goleme štete neobranim usjevima, kukuruzu posebice, sijenu te u poplavljenim kućama, koje su u ono doba većinom bile građene od nepečene cigle. Drava je preplavila i desnu obalu kod Osijeka pa »da nisu solarski blagajnik i gradski tribun upotrijebili sve što su mogli i skladište soli⁷ bi odnijela voda«. ⁸ Tri godine potom, točnije 15. lipnja 1827., Drava je ponovno, prema zapisanom izvještaju, »počela divljati«. Napustivši svoje korito daleko se po ravnim poljima toliko razlila da odasvud ništa nije bilo vidjeti nego jedino more. »Žestina njezina toka bila je takva da je kod Krunske utvrde (Kronenwerk)⁹ iz temelja iščupala most, kao i kod Bilja na baranjskoj strani te ih sasvim razrušila. Potpuno je lišila ljude veoma potrebnog sijena za konje i stoku, razrušila više zgrada, dijelom hambare sravnila svojom snagom sa zemljom te nanijela mnoge druge nezgode, što je podsjetilo na žalosno i nečuvano razaranje Drave iz 1814. godine, od toga neka nas Bog oslobodi.« Visok vodostaj Drave zabilježen je i 15. studenoga 1851. kada je kod Osijeka »tako narasla da se najstariji ljudi ne sjećaju takvog vodostaja. Ona strana preko Drave izgledala je kao veliko more kakvo se nikada do sada nije vidjelo«. Dvije godine potom uslijed dugotrajnih i obilnih kiša početkom travnja »Drava je nabujala i nadaleko poplavila polja«. Nakon dvadesetogodišnjeg odmaka kroničar franjevačkog ljetopisa 5. ožujka 1875. ponovno bilježi visok vodostaj Drave, koja je »tako narasla da se izlila na obje strane, te je stanovništvo moralo iseliti iz kuća«. Najdugotrajnije poplave u 19. stoljeću zabilježene su od 15. travnja 1879. kada je Drava »počela rasti i 16. je voda tako narasla da je selo Tvrđavica preko Drave bilo pod vodom«. Ni dva tjedna potom kišovito i hladno vrijeme je utjecalo da su »Drava, Dunav i Sava poplavile i ponovno nanijele mnoge štete mjestima uz njih«. Krajem svibnja te godine kroničar je zabilježio da se »zbog obilnih kiša Drava opet razlila i kao da neće nikada biti kraj tim poplavama«. Za tu godinu su se te prognoze i obistinile jer se plavljenje Drave ponovilo već 25. srpnja 1879. ¹⁰

Poplave su naročito nastajale zbog nereguliranih tokova pritoka rijeke Drave, tj. rječica i potoka koje se u nju ulijevaju. Tako npr. u doba najviših voda korita Karašice i Vučice, zbog male propusne moći, nisu mogla odvoditi višak vode u Dravu. Istodobno je u vrijeme visokog vodostaja voda dugo ostajala po slavonskim i podravskim poljima i šumama i zbog podzemnih voda jer ispod tankog gornjeg obradivog sloja humusa debele naslage gline ne propuštaju vodu. Stanje se u Slavoniji, Podravini, ali i u Baranji u pogledu uzroka poplava još i pogoršalo izgradnjom cestovnih i željezničkog nasipa koji nisu bili dobro projektirani te su onemogućavali prirodni tok voda. Prirodni okoliš se mijenjao i izgradnjom tvornica za preradu drva kao što su »S. H. Gutmann« iz Belišća, »Podravina d. d.« iz Koprivnice i drugih, kada je počelo snažnije iskorištavanje šuma i pretvaranje tih površina u obradiva zemljišta.¹¹

Od poplava su osobito velike štete trpjeli zemljoradnja i stočarstvo, ali i ostale grane gospodarstva. Osim šteta od poplava u trenutku njihovog djelovanja (uništavanje usjeva, dugogodišnjih nasada, šuma, stoke, peradi, plemenite divljači, potapanje stambenih i gospodarskih objekata, štete na komunikacijama, pogoršanje zdravstvenih uvjeta i ljudske žrtve) ostajale su i posredne dugoročne materijalne, zdravstvene

⁶ Centa je iznosila 56 kilograma.

⁷ Nalazilo se u Gornjem gradu na današnjem Solarskom trgu.

⁸ *Osječki ljetopisi...*, n. dj., 105, 136; *Velike vode – Poplave...*, n. dj. 20–22.

⁹ Desna obala kod osječke Tvrđe.

¹⁰ *Osječki ljetopisi...*, n. dj., 144, 181, 189, 206, 208–210.

¹¹ Hrvatski Državni arhiv u Zagrebu (dalje HDA)-79 UOZV KTO, svezak 10-6, 1894.-1896., Promjer potoka Karašica i Gatskoga kanala; HR-DAOS-838, Zadruga za regulaciju potoka Karašice i Vučice, spisi, fascikli 61, 62.

i biološke posljedice (uništena materijalna sredstva, narušeno zdravlje, pogoršan bonitet tla i zagađena voda), jer se voda ne bi povukla s poplavljenih područja ni nakon nekoliko mjeseci.¹² Obrambeni nasipi su građeni kroz stoljeća braneći od čestih poplava »najplodonosnije predjele u Podravini«. No, kroz stoljeća su istovjetno slabo »uzdržavani i zanemarivani« pa su mnogi dijelovi nasipa uz Dravu »na više stranah čestom dravskom poplavom porušeni i bez traga razarani uslijed čega često biva da Drava ako naraste hatare više općina u Virovitičkoj županiji poplavi i što putah više štete nanese nego što bi sagrađenje razorenih nasipa koštalo«.¹³

Posljedice visokih voda Drave osjetile su se i u prometu i trgovini. Duž rijeke se plovilo, prije parobrodarenja, splavima i čamcima (flocsima, šajkama, čonima). Do gradnje makadamskih cesta (mahom od 18. stoljeća) u srednjem toku Drave posebice, to je dravsko šajkaštvo činilo okosnicu prometa i trgovine.¹⁴ No, od 19. stoljeća su sazrijevale gospodarske potrebe koje su stvorile novu prometnu politiku koja je tražila mogućnosti izvoza žitarica iz panonske žitnice i drva iz slavonsko-hrvatskih šuma na Jadransko more do najbližih morskih luka. Pojava ovih prvih masovnih tereta, koja se postupno intenzivirala, tražila je mnoga i nova rješenja. S obzirom na pravac robnih tokova i na tadašnje mogućnosti radilo se o neophodnosti jedne kombinirane prometne arterije, tj. jedne riječno-cestovne prometnice, i to nizvodno Dunavom do ušća Save, pa uzvodno Savom i Kupom do Karlovca, a zatim cestama do morskih luka Rijeke ili Senja. To je postao i ostao glavni prometni put oko kojega se koncentrirala najvažnija prometna problematika Carevine odnosno Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u njenom daljnjem razvitku, bez obzira kako se i koliko bude mijenjala struktura robnih tokova prema moru i u obratnim smjerovima. Stoga, u cilju uklanjanja prirodnih prepreka, obrani od visokih voda i poboljšanja uvjeta prijevoza od slavonsko-srijemskog (panonskog) područja do Jadranskoga mora počelo se sustavnije čistiti korito Drave, koja je oduvijek bila dio toga Podunavskoga puta, kako bi plovidba tom rijekom bila što sigurnija i bolja. Budući da je smirivanje, više vojnih nego političkih, prilika na ovim prostorima osiguralo Savi, a tako i Dravi, te gradovima na njima jednu od važnih uloga u gospodarskom razvoju Hrvatske, odnosno Carevine pošto je Austrijsko Carstvo pod svoju upravu ponovo dobilo velike i plodne površine u Slavoniji i srednjem Podunavlju (Srijem, Baranju i Banat) javila se potreba izvoza viška poljoprivrednih proizvoda, posebice žitarica, ali i hrastovog drveta i druge robe. U takovim novonastalim gospodarskim prilikama promet iz Slavonije, Baranje i drugih regija Habsburške Monarhije bio je povećan što se odrazilo i u plovidbi Dravom. Najočitiji je primjer uplovljavanje u osječku luku 25. travnja 1849. godine »*Il parobroda, a prije toga ih je ovdje bilo 5, tako da je odjedamput Dravu resilo 16 parobroda*«.¹⁵

No, povremeni visoki vodostaji Drave utjecali su tada na poremećaj vodenoga prometa na potezu plovnog dijela rijeke od Legrada preko mađarskoga grada Barcsa nizvodno do ušća, i to posebice kod Osijeka gdje je postojao drveni most na stupovima, koji je za vrijeme povišenoga vodostaja onemogućavao plovidbu parobroda i »*lađa veslarica*« koje nisu mogle prolaziti »*kroz niske kobile mosta*«. Budući da je npr. 1863. promet na toj plovnoj liniji donosio »*više od milijuna centah*« otvorilo je Prvo c. i k. Dunavsko parobrodarsko društva u Osijeku (u Donjem gradu) novu parobrodarsku agenciju, a Trgovačko–obrtnička komora za Slavoniju sa sjedištem u Osijeku snažnije potaknula potrebu izgradnje novoga mosta, koji bi bio izgrađen paralelno s budućim željezničkim mostom. Naime, most je prekidao plovidbu promet je »*sasvim zapeo ili bio prisiljen prihvatiti se puta po kopnu, a time trošiti novac i vrijeme*«. Most je stoga bio velika »*neprilika i zaprjeka ne samo za Osijek i Slavoniju već za sve zemlje, koje učestvuju u prometu među Dravom i Dunavom, da je umanjila veći dio koristi, koja je proistekla iz uređenja Drave za plovidbu*«. Stoga se u narednim godinama Trgovačko–obrtnička komora za Slavoniju obratila Namjesničkom vijeću, tj. Zemaljskoj vladi u Zagrebu da se ubuduće »*izvoli isposlovati*« izgradnja čvrstoga mosta preko Drave,

¹² HDA-79, UOZV KTO, 5232 (15) Opći spisi 1907. VII 123 a, 123 b, 123 c (regulacija Save, Drave i Dunava).

¹³ Isto, UOZV, kutija 224, omot br. 10025/1877.

¹⁴ Dragutin FELETAR / H. PETRIĆ, »Donja Dubrava – središte splavarstva na rijeci Dravi«, *Ekonomska i ekohistorija*, br. 3, Zagreb – Samobor, 2007., 158.

¹⁵ B. STULLI, »Prometni problemi Hrvatske od početka...«, n. dj., 87-90.; Ivan ERCEG, »Životni uvjeti stanovništva u Slavoniji (i dijelu Podunavlja) krajem 17. i početkom 18. stoljeća«, *Acta historico-oeconomica lugoslaviae*, vol. 21, Zagreb, 1994., 8-10; *Osječki ljetopisi...*, n. dj., 174.

koji bi u potpunosti odgovarao potrebama tadašnjega prometa osobito brodarstva i u vrijeme visokoga vodostaja Drave.¹⁶ U svrhu brodarenja i splavarenja moralo se uz obalu Drave u pojedinim općinama odrediti »*prostrano i prikladno pristanište gdje lađe i splavi bez plaćanja svake pristojbe mogu pristajati, a ono se odnosilo na pristajanje kada brodovi bace sidro u korito ili se privremeno privežu na kolac u strmini obale*«. Uz odobrenje pojedine općine ta su se privremena pristaništa mogli koristiti za istovarivanje i utovarivanje robe kao i za ukrcavanje i iskrcavanje životinja.¹⁷ Međutim, u vrijeme visokog vodostaja bilo je onemogućeno pristajanje riječkih plovila na dravska pristaništa, kao i splavi na dravsku obalu pa se tada nije mogla ubirati ta pristojba iz koje se uređivala i održavala obala.¹⁸

Visoki je vodostaj smetao i vlasnicima mlinova na rijeci Dravi, i to npr. kod Donjeg Miholjca Ivanu Kopicu, Marku Vrbanu, Pavi Matkoviću i Leopoldu Khonu.¹⁹

U vrijeme poplava na poljoprivrednim površinama se, naravno, nije moglo ni orati ni sijati, a ni ubirati plodine. Istodobno su putovi i ceste ostajali duže pod vodom, a kolima se uopće nije moglo prolaziti. U takovim prilikama do mlinova se nije moglo, žitarice su poskupljivale, ogrjevno se drvo teško dopremalo, bilo je pomora stoke, različitih zaraznih bolesti i pravih epidemija. Sve je to utjecalo na potrebu zaštite od poplava kao i na osnivanje organizacija (zadruga) koje će spriječiti štetno djelovanje voda. Kako bi se na zemljištu iskrčenih šuma pretvorenim u oranice pouzdano privređivalo, trebalo je u vrijeme poplava odvesti suvišne vode.²⁰

OBRANA OD POPLAVA

Područja uz samu Dravu, uglavnom, su obranjena od poplava reguliranjem glavnoga toka Drave, izgradnjom nasipa i drugih vodenih građevina, te melioracijskim radovima (izgradnjom kanalske mreže). Sve je to omogućilo sigurniji život uz Dravu i bilo temeljni preduvjet jačeg gospodarskog razvoja te sigurnijeg naseljavanja uz rijeku. Tako su donekle bile ublažene negativne odrednice rijeke Drave.²¹

Međutim, brojni su zahtjevi bez ostvarenja za izgradnjom obrambenih nasipa, jer nedostatak novca na razini Kraljevine Hrvatske i Slavonije bili su očiti. Jedan od takovih primjera je i zahtjev suhopoljskog vlastelina Josipa Ivankovića upućenog Kraljevskoj hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoj Zemaljskoj vladi u Zagrebu, Odjelu za unutarnje poslove. Vlada je potom zahtjev na ostvarenje poslala Virovitičkoj županiji. U zahtjevu je navedeno da je godinama »*čitava obližnja nizina od Terezienfelda u mađarskoj općini Barcs do Sopja poplavi rijeke Drave izložena*« te se zbog toga na javnoj raspravi provedenoj 20. prosinca 1876. tražila izgradnja novog obrambenog nasipa i učvršćenja desne obale Drave. Međutim, početkom siječnja sljedeće godine Virovitička županija je odgovorila Vladi da županija »*nije u stanju hvaljenom nalogu udovoljiti*« pa su stoga pojedina vlastelinstva, npr. donjo-miholjačko i valpovačko, nastojala o svom trošku prokopati Gatski kanal kod sela Gat. Kada je u proljeće 1879. Karašica poplavila gotovo cijelo područje moslavačke, šljivoševačke, donjo-miholjačke, valpovačke i petrijevačke općine te donjo-miholjačko i valpovačko vlastelinstvo, provedena je 29. svibnja te godine rasprava na kojoj je županijski mjernik Čabrijan preporučio iskapanje prokopa (kanala) od Karašice kod sela Gata do Drave u dužini od 730 metara i u širini od 20 metara. Budući da novci zato nisu tada pribavljeni prokopan je kanal tek u proljeće 1881. godine. Tim kanalom su spojene Karašica i Drava pa je tako prekinuta ranija veza Karašice i Vučice. No, iako se od Gatskog kanala očekivalo smanjenje poplava (bržim otjecanjem vode u Dravu), to se nije dogodilo nego se stanje samo neznatno poboljšalo.²²

¹⁶ HR-DAOS-223, fond Trgovačko-obrtnička komora, kutija 3, omot 1864., br. 75; omot 1865., br. 3.

¹⁷ Isto, kutija 7, 1901.-1903., Naredba, spis 1703, 1891.

¹⁸ Isto, kutija 5, omot 1892, spisi 494-5152, spis 1040, 16. 3. 1892.

¹⁹ HDA-129, fond Generalna inspekcija voda (dalje GIV), kutija 14, Iskazi o postojećim mlinovima na rijekama po županijama, omot Virovitička županija u Osijeku/Donji Miholjac, 1887./1888.

²⁰ HDA-79 UOZV KTO, svezak 10-6, 1894.-1896., Promjer potoka Karašica i Gatskoga kanala.

²¹ Z. ŽIVAKOVIĆ-KERŽE, »Drava kao os života...«, n. dj., 56-58.

²² HDA-79, UOZV, kutija 224, spis br. 1073/1873.; HR-DAOS, 838, Zadruga za regulaciju potoka Karašice i Vučice, spisi, fascikli 61., 62.; Z. ŽIVAKOVIĆ-KERŽE, »Odvodnja u osječkom kraju (19. stoljeće i početak 20. stoljeća)«, *Ekonomska i ekohistorija*, br. 3, Zagreb

UMJESTO ZAKLJUČKA

Drava i njena naplavna ravan unatoč izgradnji nasipa za zaštitu područja od mogućnosti proboja bočnom erozijom rijeke i visokom vodom temeljnicom u vrijeme visokoga vodostaja (s dnevnim porastom vode i do 2,5 m) poplavila je šumska zemljišta i močvarno-vodoplavne zone te svjedočila su o negativnom utjecaju rijeke na agrarnu proizvodnju, naseljavanja i razvoj naselja. Unatoč provedenim brojnim radovima na tom području poplave su i dalje prijetile. Rijeka ne miruje i to potvrđujem velikom poplavom u trećem desetljeću 20. stoljeća. Naime, u ljetnim mjesecima – lipnju i srpnju 1926. Drava se izlila katastrofalno. Najkritičnije, prema novinskim zapisima bilo je 24. lipnja kada je nakon obilnih kiša naglo počela rasti i ugrožavati Osijek, kao i ostala mjesta na lijevoj i desnoj strani obale. Zanimljiv je zapis o obližnjem baranjskom izletištu kod Bilja tzv. Čingilingi Čardi koja je po navodu novinara Hrvatskoga lista »*opkoljena vodom i strši kao svjetionik u moru. Ribari čamcem ulaze u gostionicu, a mnogi sjedaju na prozore pa odande pecaju ribu.*« Dana 30. lipnja te godine grad Osijek je ostao bez pitke vode, jer je Drava ušla u vatrogasnu crpku. Toga je dana voda preplavila u Gornjem gradu Solarski trg, Gornjodravsku obalu na zapadu do kupališta Pampas i Neptuna sve do na istoku do Donjega grada. Vodena stihija odnosila je slagališta drva i ostavljala pustoš u Zimskoj luci. U Donjem gradu je doprla do Tvornice kože, tzv. Kožare, a predvečer je probila nasip i potopila okolne vinograde. U tom naletu silne vode tu je srušeno 6 kuća od nepečene cigle, rijekom je plivao kućni namještaj i brojni dvorišni inventar. Baranja je također dobrim dijelom bila pod vodom, a željeznička pruga Osijek – Beli Manastir jedva je stršila iz vode. Kiše su padale i u srpnju pa je osječki vodomjer 4. srpnja pokazivao kritičnih 482 cm visine Drave.²³

I nakon te poplave i dalje se uočavao glavni nedostatak Drave izražen u rascijepanom i promjenjivom koritu nastalom zbog visokih voda, valova i snage vode. Sve je to razaralo obale, koje su bile uglavnom neutvrđene. Drava, kao i većina rijeka, imala je prigodom pada vode vrlo različitu širinu, mnogobrojna prudišta, pa bi za sljedećih visokih voda rijeka čak napuštala staro korito, otkidala obalu, otplavljivala prudišta, te »*tu igru*« neprestano ponavljala.

SAŽETAK

Oduvijek je Drava nakon proljetnog topljenja snijega u gornjem toku ili pak poslije dugotrajnih kiša u krajevima njezinoga srednjega i donjega toka, poplavlivala poljoprivredna zemljišta i šume, pašnjake, voćnjake i naseljena mjesta. Izlijevala je suvišnu vodu u bare i tada su prolazni putovi prema rijeci dugo ostajali neupotrebljivi. Poplave su nastajale i zbog nereguliranih tokova pritoka Drave, tj. rječica i potoka koje se u nju ulijevaju, te prilikom visokog vodostaja Dunava. Visoke vode su uništavale i usjeve, rušile i odnosile nasipe, kuće, a u nemalim slučajevima i ljudske živote. Stoga se, gotovo stalno, čovjek kako je znao i umio suprotstavljao i suprotstavlja vodenoj stihiji izvodeći vrlo složene hidrotehničke radove na obrani od poplava i odvodnji.

SUMMARY

Based on the archive material, published chronicles and literature, the author follows the flooding of the Drava in Slavonia and Baranja from 18th to 20th century. High levels of water and a chaotic condition was particularly emphasized by the chronicler's remark dating to early 19th century: »Leave it all and save the very life«. The paper describes the consequences of the floods on the economy and the water traffic of the area, and reflects on embankment works, in most cases unsuccessful defense attempts in building embankments, dikes and causeways.

– Samobor, 2007., 186, 187; HR-HDA-1428-79 UOZV KTO, svezak 10-6, 1894.-1896., Promjer potoka Karašica i Gatskoga kanala.

²³ »Gradske vijesti«, *Hrvatski list*, Osijek, 26. 6. 1926.; 6. 7. 1926.

Ekonomska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Tema broja / Topic

Iz povijesti okoliša rijeke Drave
From the Drava River's Environmental History

Volumen XIII / Broj 13
Zagreb - Samobor 2017
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR - 10000 Zagreb
tel.: +385/1/4092-148, fax: +385/1/4092-879
sites.google.com/site/ekoekohist/

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-chief:

Hrvoje Petrić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moacanin,
Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksandić - president/predsjednik (Zagreb), Daniel Barić (Le Havre-Pariz, Francuska), Slaven Bertoša (Pula), Zrinka Blažević (Zagreb), Tatjana Buklijaš (Auckland, New Zealand), Ljiljana Dobrovšak (Zagreb), Goran Đurđević (Požega), Josip Faričić (Zadar), Borna Fürst Bjeliš (Zagreb), Boris Golec (Ljubljana, Slovenija), Hrvoje Gračanin (Zagreb), Paul Hirt (Tempe, SAD), Andrej Hozjan (Maribor, Slovenija), Egidio Ivetic (Padova, Italija), Silvije Jerčinović (Križevci), Karl Kaser (Graz, Austrija), Isao Koshimura (Tokio, Japan), Marino Manin (Zagreb), Christof Mauch (München, Njemačka), Kristina Milković (Zagreb), Ivan Mirnik (Zagreb), Mirjana Morosini Dominick (Washington D.C., SAD), Géza Pálffy (Budimpešta, Mađarska), Daniel Patafta (Zagreb), Hrvoje Petrić (Zagreb), Lajos Rácz (Szeged, Mađarska), Gordan Ravančić (Zagreb), Marko Šarić (Zagreb), Mladen Tomorad (Zagreb), Jaroslav Vencalek (Ostrava, Češka), Milan Vrbanus (Slavonski Brod, Zagreb), Frank Zelko (Burlington, VT, SAD), Zlata Živaković Kerže (Osijek), Ivana Žebec Šilj (Zagreb)

UDK oznake članaka / Article's UDC markups:

Ivica Zvonar

Prijelom / Layout:

Saša Bogadi

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

ISSN 1849-0190 (Online)

ISSN 1845-5867 (Tisak)

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2017.

Adresa uredništva / Mailing addresses:

Hrvoje Petrić (editor/urednik)
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: hrvoje.petric@ffzg.hr
ili Vinka Vošickog 5, HR-48000 Koprivnica

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja RH

Print supported by Ministry of science and education of Republic of Croatia

Na naslovnici / Cover:

Veduta Ptuja, foto Nataša Kolar

Ekonomsku i ekohistoriju referiraju:

CAB Abstracts

HISTORICAL ABSTRACTS, ABC CLIO Library, Santa Barbara, California, USA

AMERICA: HISTORY AND LIFE, Washington, USA

JOURNAL OF ECONOMIC LITERATURE (JEL), Pittsburgh, USA

CENTRAL AND EASTERN ONLINE LIBRARY, Frankfurt am Main, Deutschland

ECONLIT - AMERICAN ECONOMIC ASSOCIATION, Nashville, USA

Društvo za hrvatsku
ekonomsku povijest
i ekohistoriju

Meridijani
IZDAVAČKA KUĆA

Izdano u Hrvatskoj